

en el dit passatge longitud en el temps i no en l'espai: «ac moltes paraulas entr' els e mi, qui serian largas d'escriure», doc. cancelleresc de 1316; «entre altres paraules, que ell dix als cardenals, que serien molt larges d'escriure, dix ---», id. de 1317 (Finke, *Acta Ar.* III, 317, 335); «seria molt larc d'escriure», doc. mall. de 1435 (*BSAL* VIII, 380a); «haurien scrit --- pus larc a la dite senyora», docs. ross. de 1437 i 1474 (*RLR* XLIX, 279; LII, 10); «del que entendrem donarem llarc avís a V. Exc^a», id. de 1587 (*RLR* LIII, 412); i en el mateix Llull: «sabs pe: què t'enjujes de larc offici e lonc sermó?» (*Do. Pu.*, ed. Gili, p. 228).

De tota manera cal dir que en català la invasió de llarg en el terreny semàntic de llong fou molt antiga, més que en castellà, on la substitució de luengo per largo no es produí o (almenys) no es consumà fins al S. XVI (veg. *DCEC*, LARGO). És clar que, de tota manera, és excessiu atribuir aquest canvi al ll. vg., com diu *AlcM*. Fins i tot en l'acc. 'que té una gran extensió d'espai d'un cap a l'altre' (en contrast amb ample) llarg es troba en català, almenys des de princ. S. XIV: «--- al port de Malta --- e abans d'hora de matines ells foren davant lo port --- e enviaren --- per descobrir lo port --- la barca --- e trobà totes les galees que estaven ab palomeres largues, e comptà-les totes, e atrobà que eren 22 galees e ls dos lenys, que descobrí que estaven axí mateix cascú en sa punta ab palomera larga --- e començà a ser alba, e tuit cridaren — Almirall! Firam, que tuyt són nostres!», Muntaner (*Cròn.*, Casac. II, 3, 48.2, § 83).

«Castellans --- anaven ab les gramalles largues fins en terra --- e ab longues barbes ---», Eiximenis (*Llibre de les Donas*, A, f° 44r1); «en una part separada d'infern --- neix un riu apellat Aqueront, e --- un estany --- Estix; los quals guarda Caront, fort vell, ab los pèls blancs, larcs e no pentinats, ab los ulls flamejants ---», *BMetge* (*Somni* III, *NCL*, 93.5); «Noè --- havie bé mil anys e tenie la barba blanca e llarga fins a la cinta», *StVicentF* (*Serm.* II, 38.31); entre els docs. ross. que recull l'*IInvLC*, l'acc. de longitud és probable en «coutels, entre curtz e largs e stretz», any 1378, és evident en «farà la dita vidriera de llarc de 3 canes e una cana d'ample», any 1470, i no ho és menys en alguns dels altres cinc que recull de data intermèdia. Notem que aquesta és la base semàntica del verb *allargar*, ja documentat en el S. XIV.

Admetem, però, que en l'època arcaica l'acc. 'ample', que ha estat sempre general en llengua d'oc (*PSW* IV, 322, *TdF* etc.), francès, italià, i quasi general en cast. medieval i fins en galleg i portuguès moderns, degué existir també en el cat. primitiu o preliterari, i fins sembla quedar-ne alguns rastres en accs. especials, en derivats i en la toponímia: en les arcaïques valls de l'Urgellet, en les muntanyes de la Vall de Lavansa es troben ben a prop l'un de l'altre, la Serra del Prat-llarg, el Prat de Prat-llong i el de Prat-Rodó (en terme de Padrinàs, 1964). En la terminologia dels vells pescadors del Maresme, en llurs grans xarxes, s'oposaven les parts llargues a les parts intras o internes (1930). En el Migjorn valencià llarg s'empra adverbialment

amb el significat de 'lluny' (Onil, 1963; Torís, *AlcM*), i l'Oncle Canyís de Monóver usa a llarg amb el mateix valor (*Canyissaes*, p. 19). El vallespirenc Edmond Brazés usa la loc. prepositiva llarg de amb un vague valor relatiu a paratges extensos, com 'al llarg de' (*L'Ocell i les Cireres*, p. 81).

Té una gran extensió dialectal una pronúncia llèrg (*llérk*), que no ha estat ben explicada: vegeu la meua exposició del problema relativa a aquest i altres canvis semblants, que en tot cas no depenen de res sistemàtic en fonètica catalana ni dialectal, en *EntreDL* I, 83-93. Com indico allà aqueixa pronúncia és general i molt arrelada en tota la zona que va de Tortosa (*BDC* III, 101) fins al trifini valencià amb el Matarranya i l'aragonès,¹ i fins a la Vall d'Uixó i Almenara inclusivament; cessant, però, del tot des d'allà cap a València i Llíria.

És important d'observar que no sembla això ser del tot estrany a l'alt-aragonès («en aquel aujero hay unas piedras lèrgas 'estalactites', em deien a Silves, Serra d'Arbe, 1965);² i que n'hi ha almenys un cas en català antic, en Cerverí de Girona: en una de les seves diatribes contra els avars, on es plany de la desaparició de la gent liberal: «Rey e comte van baxan / cortz, que no y dan un plató: / mas li lèrch nos van laxan, / c'om no n trobès mil, d'un to, / que cendat e cisclató / laxon ---» (83/31.30).³ Encara que, essent ms. únic i fora de rima, no podem assegurar que el poeta ho vagi escriure igual, almenys consta que el ms. és d'un urgellenc i del S. XIV.

Les consideracions fetes en el conjunt d'aquell treball suggereixen un fet d'ultracorrecció d'una tendència fallida a canviar les *ee* en *aa* davant *r*; i el fet que la toponímia oposi *La Mola Llarga* (Morella) i *La Tallà Llarga* (Portell) a l'ús viu de llèrg en tota aquella comarca, podria confirmar-ho; d'altra banda l'àrea del fet en una zona on és tan forta la influència del substrat mossàrab, es presta a sospitar que es degui a això, car si bé és veritat que el sistema vocàlic de l'àrab precisament tendeix a obrir davant *r*, els fets de detall són complicats en els dialectes aràbics, i sempre hi cabria llavors la ultracorrecció. Però l'aparició en Cerverí i a l'Alt Aragó no corrobora gaire aquell tipus d'explicació i més aviat s'oposa al segon.⁴

DERIV.: *Llarga* 'dansa popular eivissenca' (*AlcM*, § 1; «baile payés», *PzCabr.*). *Llargar* 'amollar', en contrast amb el cast. *largar* [1440] (tan robust i descabellat, veg. *DECH* III, 587a1-21, que sembla haver-lo transmès a l'it. i el fr.) i amb l'oc. [princ. S. XIV] ha restat essencialment estrany al català, fora d'un ús pastoral per a 'engegar el bestiar' que registro només en pobles del Nord del Conflent, on pot ser sobreiximent occità: «qui sap on han llargat?», Jújols, parlant dels pastors, 1959; la Sra. Simona Pons de Gay em dóna còpia d'una «pregària del pastor quan llarga», recollida a Illa de Tet; *allargar* amb aquest sentit a les *VidesR*: «après vós li alargatz dos leons, per so que tot lo mengen», 61r2.

L'abstracte de llarg en el sentit de longitud és avui més aviat llargada en el barceloní popular, però (també